

підготовки сучасного офіцера. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2023. № 4 (96). С. 144-161.

4. Ягупов В. В. Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять “компетентність” і “компетенція” щодо професійної підготовки майбутніх фахівців. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* 2011. Вип. 69, ч. 1. С. 23-29
URL:https://lib.iitta.gov.ua/10635/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4_%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf.

УДК 378:355.23

Пономаренко Павло Миколайович,
здобувач третього (освітньо-наукового) ступеня вищої освіти
кафедри педагогіки і психології управління
соціальними системами ім. академіка І.А. Зязюна,
Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”,
Харків, Україна

Науковий керівник: ***Романовський Олександр Георгійович***,
член-кореспондент НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор
завідуючий кафедрою педагогіки і психології управління
соціальними системами ім. академіка І.А. Зязюна,
Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”,
Харків, Україна

ІМІТАЦІЙНІ МЕТОДИ У ФОРМУВАННІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Анотація. У статті обґрунтовано важливість застосування імітаційних методів у процесі формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів. Наведені приклади імітаційних індивідуальних та групових вправ, аналізу кейсів, ситуаційних завдань, рольових та ділових ігор. Виконання вправ-імітацій проводилось як в навчальній аудиторії, так і в умовах польового навчання. Використання імітаційних методів навчання було спрямовано на формування всіх складових управлінської компетентності майбутнього офіцера.

Ключові слова: управлінська компетентність, майбутні офіцери, імітаційні методи навчання, активізація.

Abstract. *The article substantiates the importance of using simulation methods in the process of forming future officers' managerial competence. Examples of simulation individual and group exercises, case analysis, situational tasks, role-playing and business games are given. The simulation exercises were conducted both in the classroom and in field training. The use of simulation methods was aimed at forming all components of the future officer's managerial competence.*

Key words: *managerial competence, future officers, simulation training methods, activation.*

Удосконалення формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах є пріоритетним завданням теорії і практики професійної військової підготовки в сучасних умовах повномасштабної військової агресії Росії проти України. Теоретичні та методологічні підґрунтя формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів висвітлені у роботах О.В. Бойко, О.Г. Романовського, О.А. Ігнатюк, В.В. Ягупова та ін. [1; 3; 4; 6].

В сучасній освітній парадигмі активізація курсантів у процесі їх професійної підготовки є необхідною та важливою умовою забезпечення її ефективності. Активне залучення здобувачів освіти у процес формування управлінської компетентності несе в собі значні перспективи та можливості для підвищення їх результатів навчання. Це дозволяє їм краще засвоювати навчальний матеріал, вміти застосовувати його на практиці, розвиває критичне мислення, комунікативні уміння, навички вирішення проблем і здатність самостійно організувати свою роботу.

Класифікація активних методів навчання на імітаційні та неімітаційні є доволі поширеною.

В.І. Тробюк відзначає, що «імітаційні методи базуються на імітації (відтворенні) професійної діяльності, вони містять у собі моделі досліджуваного процесу, імітацію індивідуальної чи колективної професійної діяльності. Завдяки цьому досягається суттєве наближення навчального матеріалу до конкретної практичної чи професійної діяльності, значно посилюються мотивація і активність навчання. В імітаційних методах, нашу думку, закладений надзвичайно потужний потенціал навчально-виховного впливу, оскільки вони створюють особливе поле емоційного зараження, в яке потрапляє учасник і зрештою добуває досвід емоційних переживань. У цей момент увагу сконцентровано на соціальному значенні того, що відбувається, а реальна взаємодія під час групової діяльності підкріплена високим рівнем задоволеності тим, що для людини є надзвичайно важливим: спілкування,

дружні зв'язки, почуття «своєї» групи – тільки так вона здатна відокремлювати своє «Я» з поміж інших як певну індивідуальність» [5].

Під час формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів було спрямовано до цілеспрямованого розвитку комунікативних умінь у процесі виконання своїх обов'язків як командирів групи, відділення у процесі повсякденної діяльності та у подальших навчальних вправах і завданнях. Зокрема, заохочувалось надання підтримки один одному у процесі навчання, пропозиція допомоги та висловлювання, в яких відзначались успіхи один одного.

Але проводились також і рольові ігри, в яких розігрувались різноманітні сценарії бесід командира як індивідуальних з військовослужбовцем, так і колективних з групою. Приклади таких рольових вправ, які проводились у парах:

- «Розкажіть про себе» (вміння невимушено розповісти про себе може бути гарним початком неформальної розмови, оскільки відкритість, щирість та відвертість сприймається як прояв довіри та може спонукати співрозмовника до відкритості зі свого боку);

- «Активне слухання» (цілеспрямоване відпрацювання прийомів активного слухання);

- «Мотиваційна бесіда: догана, похвала, подяка» (відпрацювання різних типів мотиваційних бесід командира зі своїми бійцями).

У процесі розвитку інформаційно-аналітичних, організаційних, педагогічних та соціальних умінь майбутніх офіцерів обговорювались також і питання інформаційної гігієни та інформаційної безпеки. Зокрема, курсанти зосереджувались на питанні, яким чином спілкуватись з побратимами, родичами, користуватись сучасними засобами зв'язку, щоб не завдати шкоди собі та іншим бійцям.

Але окрім проблеми дотримання правил власної інформаційної безпеки під час виконання своїх службових обов'язків, з майбутніми офіцерами обговорювалось вміння проводити бесіди та навчати своїх підлеглих таким правилам. Здатність офіцера ефективно навчати особовий склад свого підрозділу також є показником того, що командир піклується про своїх людей, а, відповідно, це впливає на створення загального духу позитивної взаємодії та на згуртовування команди, де всі допомагають одне одному.

Розвиток педагогічних умінь майбутніх офіцерів включало застосування імітаційних рольових ігор, в яких курсантам потрібно було спланувати, змоделювати та провести навчання невеликої групи, члени якої виконували ролі підлеглих військового підрозділу. Планування та проведення навчання передбачало постановку цілі, визначення змісту навчання, визначення необхідних методів і прийомів та безпосередню роботу з групою курсантів. Імітаційні педагогічні вправи включали проведення курсантами навчань з тактики, вогневої та медичної підготовки, навчання своєї групи прийомам психологічної саморегуляції.

Педагогічні, комунікативні та командні уміння майбутнього офіцера мають проявлятися і в його здатності допомагати підлеглим в умовах стресу, у випадках отримання ними психічного травматичного досвіду, психічного перенавантаження, кризи тощо. У тому числі офіцер має вміти давати поради та навчати своїх підлеглих навичкам психологічної самопомоги та допомоги ближньому. Соціально-комунікативні та педагогічні уміння курсантів відпрацьовувались у процесі таких парних рольових ігор.

Окрім рольових парних імітаційних вправ, в яких моделювалась робота військового командира з окремим військовослужбовцем, проводились і вправи, сценарії яких передбачали виконання курсантами більш різноманітних ролей та розвиток умінь майбутніх офіцерів спілкування, прийняття рішень та вирішення проблем у різноманітних ситуаціях. Так, одна із вправ «Опитування місцевих мешканців» передбачала розігрування сценарію, в якому один курсант відігравав роль командира взводу, а інші: місцевого мешканця, який був патріотом України; місцевого мешканця, який підозрювався у колабораційній діяльності; військовослужбовця, який до війни проживав у цьому селищі; сержанту взводу та військових, які будуть виконувати бойове завдання. Сценарій гри передбачав, що командир взводу отримав наказ про влаштування розвідувальної засідки проти ворожих сил противника, а місцеві мешканці можуть мати цінну інформацію про пересування ворога. Вправа дозволяла розвивати уміння прийняття рішень, планування засідки, роботи в команді, комунікації та взаємодії з місцевими цивільними у складних умовах. Розігрування сценарію дозволяло усвідомити важливість підтримки місцевого населення під час протидії ворожій агресії та складнощі, з якими можна зіткнутись в такій ситуації.

Приклади інших групових рольових ігор, які застосовувались у роботі з курсантами: «Інформування особового складу про порядок надання само- і взаємодопомоги у разі отримання поранень і травм»; «Інформування особового складу про підготовку і евакуацію поранених і хворих»; «Інформування особового складу про санітарно-протиепідемічні заходи»; «Інформування особового складу про порядок і способи взаємного розпізнавання і позначення свого положення»; «Підготовка і проведення службової наради».

Особливу увагу у процесі формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів приділялось імітаційним завданням, які передбачали підготовку до ведення бойових дій. Такі завдання дозволяли поглибити теоретичні знання, розвинути інформаційно-аналітичні, організаційні, соціальні, педагогічні уміння та здатності, уміння саморозвитку та особистісні управлінські якості.

Такого типу практичні імітаційні індивідуальні вправи включали, наприклад, такі завдання: «Порядок оформлення та ведення бойових документів підрозділу»; «Тактичні розрахунки можливостей підрозділу на марш»; «Методика розрахунку бойових можливостей підрозділу»; «Розрахунок

вогневих можливостей підрозділу»; «Розрахунок часу виконання бойового наказу»; «Аналіз тактичного завдання» тощо.

Курсантам пропонувалось у процесі аналізу кейсів та виконання практичних завдань використовувати процедуру прийняття військових рішень, спрямовану та вирішення тактичних проблем. Дана процедура (TLP – Troop Leading Procedure (процедура військового керівництва)) передбачає оволодіння курсантами здатністю виконувати вісім таких кроків: отримання завдання; видання сигнального наказу (WARNO)/попереднього бойового розпорядження; вироблення попереднього плану; початок необхідного пересування; рекогносцирування; завершення плану; видання остаточного наказу; нагляд та контроль [2].

У процесі вирішення ситуаційних задач курсантам потрібно було зробити аналіз за цими пунктами та розробити план, в ігрових імітаційних вправах окрім цих дій потрібно було віддати відповідні накази та здійснювати комплекс всіх інших необхідних дій командира при підготовці до бою. В умовах моделювання бойових дій курсанти на практиці здійснювали всі етапи військового керівництва TLP: отримували завдання, аналізували його, віддавали сигнальний наказ, проводили більш докладний аналіз, розробляли план, віддавали операційний наказ та здійснювали контроль. Будь-яка вправа завершувалась самоаналізом та аналізом виконання навчально-бойових завдань іншими курсантами.

Процес формування управлінської компетентності у майбутніх офіцерів здійснювався таким чином, що кожен курсант періодично у різних імітаційних завданнях та на практиці виконував обов'язки командира та мав можливість віддавати команди, накази і розпорядження.

Особливий наголос у тренуваннях робився на тому, щоб курсанти оволоділи здатністю оголошувати сигнальні (WARNO) та операційні накази (OPORD), керуючись правилом «5 абзаців»: ситуація; завдання; виконання; управління та логістика; сигнали та командування.

Послідовність виконання курсантами імітаційних вправ передбачала роботу від більш простого до більш складного та включала:

- індивідуальний аналіз;
- прийняття самостійного управлінського рішення;
- виконання групового моделювання із взаємодією між курсантами.

Виконання вправ-імітацій виконання бойових наказів та групове моделювання проводилось як в навчальній аудиторії, так і в умовах польового навчання, що передбачало комплексне застосування майбутніми офіцерами низки різних управлінських знань, умінь та навичок.

Групові імітаційні комплексні вправи включали, зокрема, завдання з організації маршу військового підрозділу, організації розташування підрозділу на місці, підготовки і ведення оборонного та наступального бою, у тому числі в особливих умовах (в населеному пункті, в горах, в лісі).

Таким чином, застосування імітаційних методів навчання дозволяло поглибити управлінські знання та поступово у процесі виконання професійно-орієнтованих управлінських завдань розвинути практичні уміння і здатності, що є складовими управлінської компетентності майбутнього офіцера.

Список використаних джерел:

1. Бойко О. В. Теоретичні та методичні основи формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України у процесі професійної підготовки : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 827 с.

2. Генеральний Штаб Збройних сил України. Військове керівництво. ВП01: військовий посібник 01. Київ: Генеральний Штаб Збройних сил України, 2016. 29 с.

3. Ігнатюк О. А., Резнік С.М., Солодовник Т.О., Серета Н.В. Потенціал формальної та неформальної освіти у розвитку професійної компетентності, лідерських якостей та лідерського потенціалу фахівців військових спеціальностей сектору безпеки, охорони, оборони та фахівців із правоохоронної діяльності пенітенціарної системи України. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки.* 2023. № 1 (10). С.105-124.

4. Романовський О.Г., Ігнатюк О.А., Резнік С.М., Солодовник Т.О. Концептуальні засади інноваційно-стратегічного напрямку підготовки майбутніх військових фахівців різних спеціальностей сектору безпеки, охорони, оборони у умовах освітніх трансформацій. *Теорія і практика управління соціальними системами.* Харків: НТУ «ХП», 2021. №4. С.47-56.

5. Тробюк В. І. Використання інтерактивних методів навчання на заняттях з вогневої підготовки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка.* 2015. № 5. [Електронний ресурс]. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/visnik_5_2015_pdn.pdf

6. Ягупов В. В. Управлінська культура офіцерів як системна психолого-педагогічна проблема. *Військова освіта.* 2013. №. 2. С. 205-213.

УДК 796.011.2

Сусно Владислав Віталійович

ад'юнкт кафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту,
Національного університету оборони України,
м. Київ, Україна